

Co muszę umieć? Egzamin ósmoklasisty 2027

Literatura, teatr, film

1) **rodzaje literackie**: epika, liryka i dramat; cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów; przypisywanie utworów do odpowiedniego rodzaju;

2) **gatunki** (podstawowe cechy gatunkowe) - **epika**: baśń, legenda, bajka, przypowieść, mit, opowiadanie, nowela, epopeja, powieść; odmiany powieści i opowiadania np. obyczajowe, przygodowe, detektywistyczne, fantastycznonaukowe, fantasy; **liryka**: hymn, fraszka, pieśń, tren; **dramat**: tragedia, komedia; **synkretyczne**: ballada;

3) różnice między literaturą piękną a literaturą naukową, popularnonaukową, publicystyką, funkcje tych rodzajów piśmiennictwa; komiks (cechy)

4) gatunki **dziennikarskie**: reportaż, wywiad, artykuł i ich podstawowe cechy; perswazja i manipulacja; opinia i fakt;

5) fikcja, realizm, fantastyka; elementy utworu: motto, puenta; **pojęcia związane z dramatem**: akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog, dialog, komizm (i jego funkcje); **pojęcia związane z epiką**: świat przedstawiony, fabuła, akcja, wątek (główny i poboczny), punkt kulminacyjny, narrator, narracja pierwszoosobowa/trzecioosobowa (funkcje narracji); **pojęcia związane z lirką**: podmiot liryczny, wers, rym, strofa (zwrotka), refren, obraz poetycki;

6) **środki poetyckie i ich funkcje**: epitet, porównanie, przenośnia, uosobienie, ożywienie, wyrazy dźwiękonaśladowcze, zdrobnienie, zgrubienie, apostrofa, pytanie retoryczne, powtórzenie, neologizm, inwokacja; symbol, alegoria; ironia;

Gramatyka i nauka o języku

1) **fonetyka**: głoska (rodzaje głosek), litera, sylaba, akcent, zasady akcentowania; upodobnienia fonetyczne (mechanizmy);

2) **słownotwórstwo**: wyraz podstawowy i wyraz pochodny; temat słownotwórczy i formant; rodzaj formantu, funkcje formantów; rodzina wyrazów, wyrazy pokrewne, rdzeń; zasady tworzenia wyrazów złożonych; aspekt czasownika (czasowniki dokonane i niedokonane); stopniowanie przymiotnika i przysłówka;

3) **fleksja**: **odmienne części mowy**, ich odmiana i funkcje (**czasowniki** [liczba, osoba, tryb, czas, strona, rodzaj]; **imiesłowy**, zasady ich tworzenia, odmiany, zastosowania;]; **przymiotniki**, **rzeczowniki**, **zaimki**, **liczebniki** [przypadek, liczba, rodzaj]) **nieodmienne części mowy** i ich funkcje (**przymimek**, **przysłówek**, **spójnik**, **partykuła**, **wykrzyknik**);

4) **składnia**: wypowiedzenia oznajmujące, pytające i rozkazujące; zdania pojedyncze pojedyncze i złożone (współrzędnie i podrzędnie); równoważniki zdań; wypowiedzenia wielokrotnie złożone; **części zdania** (podmiot, orzeczenie, przydawka, okolicznik, dopełnienie); **funkcja wyrazów poza zdaniem**; **związki wyrazów** w zdaniu (związek główny, związek poboczny); przekształcenia zdań złożonych w pojedyncze i odwrotnie, zdań w równoważniki zdań i odwrotnie; **imiesłowny równoważnik zdania** (jego funkcje; przekształcenia na zdanie złożone i odwrotnie);

5) **mowa zależna i niezależna**, przekształcanie mowy zależnej na niezależną i odwrotnie;

6) słownictwo ogólnonarodowe i słownictwo o ograniczonym zasięgu (np. terminy naukowe, archaizmy, kolokwializmy; wyrazy rodzime i zapożyczone)

7) nazwy osobowe i miejscowe, rodzaje nazw miejscowych, używanie poprawnych form gramatycznych imion, nazwisk, nazw miejscowych i nazw mieszkańców;

8) **wyrazy wieloznaczne, homonimy, antonimy, synonimy; treść i zakres** znaczeniowy wyrazu;**związki frazeologiczne**

9) **styl** potoczny, urzędowy, artystyczny, naukowy, publicystyczny; grzeczność językowa; norma językowa wzorcowa oraz użytkowa; błąd językowy; słownictwo neutralne i wartościujące

Ortografia

a) zasady pisowni wyrazów (wymiana głosek; samogłoski ustne i nosowe, spółgłoski twarde i miękkie, dźwięczne i bezdźwięczne); zasady pisowni partykuły „nie” z różnymi częściami mowy;

b) zasady cytowania, zasady stosowania znaków interpunkcyjnych: kropki, przecinka, znaku zapytania, znaku wykrzyknika, cudzysłowu, dwukropka, średnika, nawiasu.

Wypowiedzi

* podkreślone formy obowiązują na egzaminie

1) zasady tworzenia tezy i hipotezy oraz argumentów; odróżnianie przykładów od argumentów; wnioskowanie;

2) spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: dialog, opis (w tym opis przeżyć wewnętrznych), charakterystyka, **opowiadanie**, list; sprawozdanie, recenzja; wywiad; krótkie formy użytkowe: dedykacja, **zaproszenie**, podziękowanie, **ogłoszenie**, życzenia, podanie, CV, list motywacyjny; **tekst o charakterze argumentacyjnym: przemówienie, rozprawka**;

3) skracanie, streszczanie, rozbudowa i parafraza (omówienie) tekstu; pytania do tekstu;

LEKTURY OBOWIĄZKOWE

Klasy IV–VI (pozycje książkowe poznawane w całości)

1) Jan Brzechwa, *Akademia Pana Kleksa*

2) Janusz Christa, *Kajko i Kokosz. Szkoła latania* (komiks)

3) Clive Staples Lewis, *Opowieści z Narnii. Lew, czarownica i stara szafa*

4) Ferenc Molnár, *Chłopcy z Placu Broni*

5) John Ronald Reuel Tolkien, *Hobbit, czyli tam i z powrotem*.

Klasy VII i VIII Lektury obowiązkowe (pozycje książkowe poznawane w całości)

1) Charles Dickens, *Opowieść wigilijna*

2) Aleksander Fredro, *Zemsta*

3) Aleksander Kamiński, *Kamienie na szaniec*

4) Adam Mickiewicz, *Dziady* część II

5) Antoine de Saint-Exupéry, *Mały Książę*

6) Juliusz Słowacki, *Balladyna*.

Krótkie utwory literackie poznawane w całości, utwory literackie poznawane we fragmentach i utwory poetyckie

1) Jan Kochanowski, wybór fraszek, wybrana pieśń, treny VII i VIII

2) Adam Mickiewicz, *Reduta Orzona*, *Świtezianka*, *Pan Tadeusz* (księgi: I, II, IV, X, XI, XII)

3) Sławomir Mrożek, *Artysta*

4) Henryk Sienkiewicz, *Latarnik*, *Quo vadis* (fragmenty)

5) Stefan Żeromski, *Szyfrowe prace* (fragmenty)

Inne utwory literackie, do których uczeń może odwołać się w wypracowaniu

Klasy IV–VI Krótkie utwory literackie poznawane w całości, utwory literackie poznawane we fragmentach i utwory poetyckie, których znajomość nie będzie sprawdzana na egzaminie ósmoklasisty

- 1) René Goscinny, Jean-Jacques Sempé, Mikołajek (wybór opowiadań)
- 2) Ignacy Krasiński, wybrane bajki
- 3) Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz* (wybrane fragmenty, inne niż księgi: I, II, IV, X, XI, XII)
- 4) Józef Wybicki, *Mazurek Dąbrowskiego*

- 5) wybrane mity greckie, w tym mit o powstaniu świata oraz mity o Prometeuszu, o Syzyfie, o Demeter i Korze, o Dedalu i Ikarze, o Heraklesie, o Tezeuszu i Ariadnie
- 6) Biblia: stworzenie świata i człowieka oraz wybrane przypowieści ewangeliczne, w tym o talentach, o miłosiernym Samarytaninie
- 7) wybrane podania i legendy polskie
- 8) wybrane baśnie polskie i europejskie.

Utwory literackie wykreślone w podstawie programowej z 2024 r., do których uczeń może odwołać się w wypracowaniu w latach 2025–2028

- 1) Charles Perrault, *Kopciuszek*
- 2) Adam Mickiewicz, *Powrót taty*, *Pani Twardowska*
- 3) Bolesław Prus, *Katarynka*
- 4) Aleksander Puszkina, *Bajka o rybaku i rybce*
- 5) Henryk Sienkiewicz, *W pustyni i w puszczy*
- 6) Juliusz Słowacki, *W pamiętniku Zofii Bobrowni*
- 7) legendy polskie: o Lechu, o Płaście, o Kraku i Wandzie
- 8) mit o Orfeuszu i Eurydyce
- 9) przypowieści: o siewcy, o pannach rozpropanych.
- 10) Jan Kochanowski, *treny I i V*
- 11) Ignacy Krasiński, *Żona modna*
- 12) Adam Mickiewicz, *Śmierć Pułkownika*, *wybrany utwór z cyklu Sonety krymskie*, *Pan Tadeusz* (księgi: III, V, VI, VII, VIII, IX)
- 13) Melchior Wańkowicz, *Tędy i owędy* (wybrany reportaż).

